FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

Kumarbaz

© 2001 İletişim Yayıncılık A.Ş., Dünya Klasikleri / 1. Basım
2001-2013, İstanbul (15 baskı)
© 2014 İletişim Yayıncılık A.Ş., İletişim Klasikleri / 2. Basım
2014-2022, İstanbul (7 baskı)

Игрок

İletişim Yayınları 748 • İletişim Klasikleri 11
ISBN-13: 978-975-05-3771-4
© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 3. Basım
1. Baskı 2024, İstanbul

Dizi yayın yönetmeni Murat Belge
Yayına hazırlayanlar Bahar Siber, Güneş Akkor, Emrah Serdan
Kapak Suat Aysu
Kapak resmi Edvard Munch, "Monte Carlo'da Rulet Masası", 1892
Uygulama Hüsnü Abbas
Düzelti Beyza Altay
Baskı Ayhan Matbaası · Sertifika no. 44871
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
Cilt Güven Mücellit · Sertifika no. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · Sertifika no. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

Kumarbaz

Игрок

RUSÇADAN ÇEVİREN
Ergin Altay

BARIŞ ÖZKUL'UN ÖNSÖZÜ VE
GÜNDÜZ VASSAF'IN SONSÖZÜYLE

iletişim

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ doktor bir babanın oğlu olarak, 11 Kasım 1821'de Moskova'da doğdu. Çocukluğunu Moskova'daki Marya Hastanesi'nin bir lojmanında, zorba ve alkolik bir baba ile hasta bir anne arasında geçirdi. Küçük yaştan itibaren edebiyatla ilgilenmeye başladı ve Puşkin, Goethe, Cervantes gibi yazarlarla tanıştı. 1837'de annesini kaybetti ve ertesi yıl St. Petersburg'daki Askerî Mühendislik Okulu'na gönderildi. Babasının ani ve şüpheli ölüm haberini burada aldı. Bu kayıp üzerine bunalıma giren Dostoyevski, 1839 yılında ilk sara nöbetini geçirdi. 1844'te edebiyatla daha yakından ilgilenebilmek için askerlik mesleğinden istifa etti. 1846'da ilk romanı *İnsancıklar* yayımlandı ve edebiyat çevrelerinde büyük ilgiyle karşılandı. Ne var ki ardından gelen çalışmaları *Öteki* (1846), *Ev Sahibesi* (1847), *Beyaz Geceler* (1848) aynı başarıyı sağlayamadı ve ilk romanında kendisine destek veren ünlü eleştirmen Belinski'nin alaylarına hedef oldu. Aşırı duyarlı ve sinirli bir kişiliğe sahip olan Dostoyevski bunun üzerine ruhsal çöküntü yaşayarak hastalandı. 1849'da Çar I. Nikola'nın baskıcı yönetimine karşı faaliyetlerinden dolayı tutuklandı ve ölüm cezasına çarptırıldı. İnfazın uygulanmasına dakikalar kala, cezası Sibirya'da dört yıl kürek mahkûmiyetine çevrildi. Hapiste okumasına izin verilen tek eser *İncil*'di. Bu süre boyunca etrafını kuşatan, horlanan ve ezilen kesimi yakından tanıma fırsatı buldu. 1854'te serbest bırakıldıktan sonra Semiapalatinsk'te zorunlu kışla hizmetine gönderildi ve subaylığa kadar yükseldi. 1857'de yoksul ve dul Marya Dimitriyevna İsayeva ile kendisine mutluluk getirmeyen bir evlilik yaptı. Edebiyata dönüşü *Amcanın Rüyası* (1859) isimli, mizah öğeleri barındıran Gogolvari öyküyle oldu. Aynı yıl yayımladığı kısa romanı *Stepançikovo Köyü ve Sakinleri* (1859) de istediği ilgiyi göremedi. 1860'ta tefrika edilen ve toplum dışına itilmiş kişilerin anlatıldığı *Ölü Bir Evden Hatıralar* ile kendini edebiyat çevrelerine tekrar kabul ettirdi. Tolstoy ve Turgenyev'in övdüğü eser Sibirya'daki mahkûmiyetinden derin izler taşıyordu. 1861'de ağabeyiyle birlikte *Vremya* (Zaman) adlı dergiyi çıkarmaya başladı. Bu dergide Batı karşıtı Slavcı düşüncelerini savunduğu tartışma yazıları yayımladı. Ardından, eleştirmenlerin sert tepkilerine sebep olan fakat okur tarafından beğeniyle karşılanan *Ezilmiş ve Aşağılanmışlar* yayımlandı. Yoğun çalışma temposu nedeniyle sağlığı bozulan Dostoyevski, doktorunun tavsiyesi üzerine 1862'de hayalini kurduğu Avrupa seyahatine çıktı. Fransa, İngiltere ve İtalya'yı kapsayan bu kısa gezinin ardından, 1863'te Batı kültürünü eleştirdiği *Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları*'nı kaleme aldı. Aynı yıl yayımlanan bir yazı sebebiyle dergisi kapatılınca yeniden mali krize sürüklendi. Maddi sıkıntılarından kurtulma umuduyla Almanya, Wiesbaden'e kumar oynamaya ve bir süredir ilişki yaşadığı Polina Suslova ile buluşmaya gitti. Birkaç yıl sonra yayımladığı *Kumarbaz* bu dönemde yaşadığı büyük yıkımları anlatır. 1864'te Rusya'ya döndükten sonra ağabeyiyle *Epoha* (Çağ) adında yeni bir dergi çıkardı ve *Yeraltından Notlar*'ı burada tefrika etmeye başladı. Aynı yıl karısını ve ağabeyini kaybetti. Bunu izleyen on yıl boyunca, Dostoyevski art arda *Suç ve Ceza* (1866), *Kumarbaz* (1867), *Budala* (1868), *Cinler* (1872), *Delikanlı* (1875) gibi başyapıtlarını kaleme aldı. Sürekli borç baskısı altında yaşayan ve alacaklıları tarafından sıkıştırılan yazar, daha hızlı çalışmak için işe aldığı yirmi yaşındaki sekreteri Anna Grigoriyevna Snitkina'yla, karısının ölümünden üç yıl sonra, 1867'de evlendi. Bu evlilikten doğan kızı üç aylıkken ölünce derin bir sarsıntı yaşadı ve deliliğin eşiğine kadar sürüklendi. Bu dönemde yoksulluk, sara nöbetleri ve kumar tutkusuyla boğuştu. 1874'te solunum yetmezliği tedavisi için bir süreliğine Almanya'ya gitti. 1880'de Puşkin anıtının açılışında konuşma yapmak üzere Moskova'ya davet edildi; konuşması hem halk üzerinde hem de edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırdı. Yazarlık hayatı boyunca işlediği önemli temaları bir araya getirdiği *Karamazov Kardeşler*'i ölümüne üç ay kala tamamladı. Dostoyevski 9 Şubat 1881'de St. Petersburg'da hayatını kaybetti. Kalabalık bir halk kitlesinin katıldığı cenaze töreninin ardından Tihvin Mezarlığı'na defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER *7*

KRONOLOJİ *13*

ÖNSÖZ / Barış Özkul *25*

Kumarbaz

SONSÖZ
KUMARBAZ / Gündüz Vassaf *219*

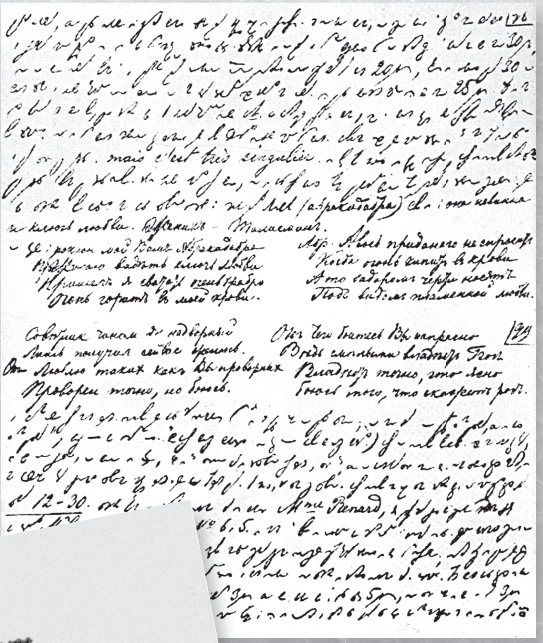

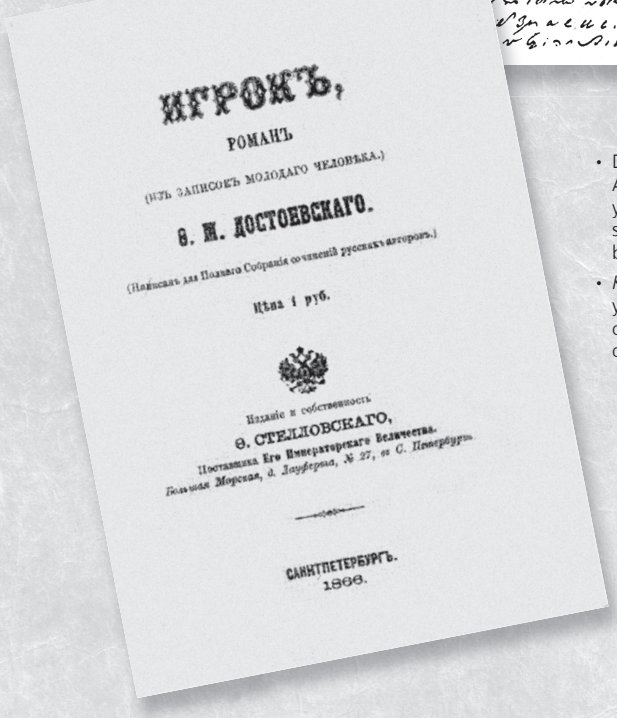

ИГРОКЪ,

РОМАНЪ

(ИЗЪ ЗАПИСОКЪ МОЛОДАГО ЧЕЛОВѢКА.)

Ѳ. М. ДОСТОЕВСКАГО.

(Напечатано для Полнаго Собранія сочиненій русскихъ авторовъ.)

Цѣна 1 руб.

Изданіе и собственность
Ѳ. СТЕЛЛОВСКАГО,
Поставщика Его Императорскаго Величества.
Большая Морская, д. Лауферта, № 27, въ С. Петербургѣ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
1866.

- Dostoyevski'nin Anna Grigoryevna'ya yazdırdığı *Kumarbaz*'ın stenografisinden bir sayfa.
- *Kumarbaz*'ın yayımlanacağına dair 1866 tarihli basın duyurusu, St. Petersburg.

- Baden-Baden'de bir rulet masası (üstte).
- Wiesbaden'de bir kumar salonu (altta).

I

İki haftalık ayrılıktan sonra döndüm sonunda. Bizimkiler üç gündür Roulettenburg'dalar. Beni büyük bir sabırsızlıkla beklediklerini sanıyordum, oysa yanılmışım. General'in pek kibirli bir görünüşü vardı. Biraz yukarıdan bile konuştu benimle. Kız kardeşinin yanına yolladı hemen. Bir yerden para buldukları belliydi. Ama General yüzüme bakmaktan utanıyor gibime gelmişti. Marya Filippovna telaşlıydı. Ayaküstü konuştu benimle. Ama parayı aldı. Dikkatle saydı. Anlattıklarımı sonuna dek dinledi. Akşam yemeğine Mezentsov'la Fransız'ı, bir de bir İngiliz'i bekliyorlardı. Para bulunca ilk iş akşam yemeği vermek Moskovalıların âdetidir zaten. Polina Aleksandrovna beni görünce, bunca zaman nerelerde kaldığımı sordu. Yanıtımı beklemeden de çıkıp gitti odadan. Bunu özellikle yaptığı belliydi. Oysa konuşmalıydık. Anlatacak öyle çok şey birikmişti ki!..

Otelin dördüncü katında küçük bir oda verdiler bana. "General'in yakını" olduğumu biliyorlar burada. Bizimkilerin kendilerini ağırdan satmayı iyi başardıkları anlaşılıyor. General'i çok zengin bir Rus soylusu sanıyorlar. Gelir

gelmez, başka işler arasında bir de, bozdurmam için bir bin franklık verdi bana. Parayı otelin kasasında bozdurdum. Bu, bize, en azından bir hafta, milyoner gözüyle bakılmasını sağlayacaktır... Mişa'yla Nadya'yı alıp şöyle biraz dolaştırmak istemiştim, tam merdivenleri iniyorduk ki, General'in beni çağırdığını bildirdiler. Çocukları nereye götürdüğümü merak etmiş! Ama hâlâ gözlerimin içine bakamıyordu. Kendini zorlayıp birkaç kez bakınca, bakışına her seferinde öylesine dik, küstah bir karşılık verdim ki, bozuldu. Süslü, uzun tümceleri peş peşe getirerek bir hayli konuştuktan sonra ne söyleyeceğini iyice şaşırdı, çocuklarla gara yaklaşmamamı, parkta dolaşmamı söyledi. Sonunda öfkeyle:

– Biliyorum, söylemesem gara, rulete götürürsünüz onları, diye ekledi. Bağışlayın, farkındayım, henüz çok toysunuz, şeytana uyup oynayabilirsiniz. Gerçi akıl hocanız değilim, böyle bir sorumluluğu üzerime almak istemem ama hiç değilse, nasıl söylesem, beni küçük düşürücü davranışlardan kaçınmanızı isteyebilirim. Hakkım var buna...

Sakince:

– Param yok zaten, dedim. Oyunda vermek için önce parası olmalı insanın.

General biraz kızardı.

– Şimdi olacak, dedi.

Çalışma masasının gözünü bir süre karıştırdı. Defterinde birtakım hesaplar yaptı. Bana yüz yirmi ruble borçlu çıkardı kendini.

– Nasıl görelim hesabı? dedi. Yüz yirmi rubleyi talere çevirmek gerek. Şimdilik yuvarlak hesap üç yüz taler alın, gerisini sonra veririm.

Bir şey söylemeden aldım parayı.

– Böyle söyledim diye gücenmeyin lütfen. Çok alıngansınız çünkü, biliyorum... Sizi uyardıysam, nasıl söylesem, kulağınızı çektiysem, buna az da olsa hakkım vardır kuşkusuz...

Akşamüzeri çocuklarla gezintiden dönüşte bir grup atlıyla karşılaştım. Bizimkiler bilmem neredeki bir harabeyi görmeye gidiyorlardı. Pırıl pırıl iki kupa arabası, güzel mi güzel atlar! Matmazel Blanche, Marya Filippovna ve Polina'yla aynı arabaya binmişti. Fransız, İngiliz ve bizim General atlıydılar. Herkes dönüp onlara bakıyordu. Gelgelelim, General'in keyfi yerinde değildi. Getirdiğim dört bin frankla yedi sekiz bin frangı bulan toplam parasının Matmazel Blanche için az olduğunu biliyordum.

Matmazel Blanche annesiyle bizim otelde kalıyordu. Fransız da aynı oteldeydi. Otel hizmetçileri ona "Kont", Matmazel Blanche'ın annesineyse "Kontes" diyorlardı. Kim bilir belki gerçekten *comte et comtesse*'diler.[1]

Yemekte karşılaştığımızda Kont'un beni tanımayacağını biliyordum. General de bizi tanıştırmayı, hiç değilse beni ona "takdim etmeyi" düşünemezdi kuşkusuz. Oysa Kont Rusya'da bulunmuştu, *outchitel*[2] dedikleri şeyi az çok bilirdi. Aslında, tanımasına bal gibi tanırdı beni. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, yemeğe çağrılmadan gitmiştim. Sanırım unutmuştu beni General, yoksa "*table d'hôte*"a[3] kesin çağırılırdım. Beni karşısında görünce birden şaşırdı General. İyi yürekli Marya Filippovna hemen yer gösterdi bana. Ne var ki, Bay Astley'in orada bulunması kurtardı beni. Yadırganmadan girdim aralarına.

Bu tuhaf İngiliz'le ilk kez Prusya'da karşılaşmıştım (bizimkilerin peşinden giderken trende karşılıklı oturmuştuk). Bu son iki hafta içinde de bir Fransa'ya girerken, bir de İsviçre'de olmak üzere iki kez daha karşılaşmıştık. Şimdi de Roulettenburg'da görüyordum onu. Ömrümde onun kadar sıkılgan insan görmedim. Budalaca bir çekingenliği var.

1 (Fr.) Kont ve kontes.

2 (Rus.) Öğretmen.

3 (Fr.) Konuk masası.

Kendi de farkında bunun. Hiç aptal değil çünkü. Bununla birlikte, çok canayakın, uysal bir insan. Prusya'daki ilk karşılaşmamızda zorla konuşturmuştum onu. O yazı Nord-Cape'de geçirdiğini, Nijegorodski panayırına gitmeyi çok istediğini söylemişti. General'le nasıl tanıştığını bilmiyorum. Ama Polina'ya sırılsıklam âşık olduğundan kuşkum yok. Kızın içeri girdiğini görünce birden kulaklarına kadar kızarmıştı. Masada yanına oturmam çok sevindirdi onu. Beni candan bir dost saydığı belli.

Yemekte Fransız hayli kasıldı. Herkese karşı kibirli, mağrurdu. Oysa anımsıyorum, Moskova'da boş gezenin boş kalfasıydı. Rusya'nın iktisadi durumundan, politikasından söz ederdi durmadan. General'in bazen itiraz ettiği olurdu ona. Ama alçakgönüllü bir tavırla yapardı bunu, üstünlüğünü büsbütün kaybetmemeye çalışarak...

Tuhaf bir ruhsal durum içindeydim. Yemeğin daha yarısı olmadan, kendi kendime her zaman sorduğum soruyu gene sormuştum: "Niçin sürtüp duruyorum şu General'in peşinde. Niçin ayrılmıyorum onlardan?" Arada bir Polina Aleksandrovna'ya bir göz atıyordum. Umursadığı bile yoktu beni. Sonunda sinirlerim bozuldu, kabalık etmeyi koydum kafama.

Durup dururken, benimle hiç ilgisi olmayan bir söze, bana bir şey sorulmadan karıştım. Asıl amacım Fransız'la takışmaktı. Birden General'e döndüm, oldukça yüksek sesle, kuşkusuz, sözünü keserek, sözcüklerin üzerine basa basa:

– Bu yaz biz Ruslar için otellerde tabldottan yemek olanaksız, dedim.

General başını çevirip şaşkın şaşkın baktı yüzüme. Sürdürdüm konuşmamı:

– Kendinize saygınız varsa, bir sürü hakarete katlanmak, küstahlıklara göz yummak zorunda kalacaksınız. Paris'te, Reyn'de, hatta İsviçre'de otel tabldotlarında öylesine çok

Leh ve onlarla aynı kafada Fransız var ki, Rus'sanız ağzınızı açıp bir sözcük söylediniz mi yandınız.

Fransızca söylüyordum bunları. General şaşkınlık içinde, kendimi böylesine kaybettiğim için kızsın mı, üzülsün mü bilemeden bakıyordu yüzüme.

Fransız dudak bükerek, beni küçümser bir tavırla:

– Anlaşılan iyi bir papara yediniz bir yerde, dedi.

– Önce Paris'te bir Leh'le kavga ettim, dedim, sonra Leh'i savunan bir Fransız subayla. Oysa onlara, bir gün monsinyorun kahvesinin içine tükürmek istediğimi anlatınca Fransızların yarısı benden yana geçti.

General mağrur bir şaşkınlıkla, sağına soluna bakınarak:

– Tükürmek mi? diye sordu.

Fransız, bana inanmıyormuş gibi bakıyordu yüzüme.

– Evet efendim, dedim. İşlerimiz gereği kısa bir süre için Roma'ya gitmek zorunda kalabileceğimi bildiğimden, pasaportuma vize almak için Vatikan'ın Paris Büyükelçiliği'ne gitmiştim. Orada elli yaşlarında, kara kuru, soğuk mu soğuk bir papazcık karşıladı beni. Dileğimi kibarca, ama son derece ilgisiz bir şekilde dinledi, beklememi söyledi. Çok acelem olmasına karşın oturup beklemeye koyuldum kuşkusuz. Cebimden Rusya'ya karşı korkunç küfürlerle dolu Opinion Nationale'i çıkarıp okumaya başladım. Bu arada birisinin, bitişik odadan monsinyorun yanına geçtiğini duydum. Benim papazcık yerlere kadar eğilerek selamladı adamı. Ne istediğimi bir kez daha söyledim ona. Öncekinden daha bir soğuk, beklememi söyledi gene. Biraz sonra başka bir adam geldi. Bir Avusturyalıydı bu. İş için gelmişti. Ne istediğini sorup hemen alıp yukarı çıkardılar onu. Bu duruma canım çok sıkılmıştı. Ayağa kalkıp papazın yanına gittim, kararlı bir tavırla, monsinyor ziyaretçi kabul ettiğine göre benim işime de bakabileceğini söyledim. Papaz hayretle geri çekildi birden. Değersiz bir Rus'un ken-

dini monsinyorun konuklarıyla nasıl bir tuttuğunu anlayamamıştı. Bana hakaret etme fırsatının eline geçtiğine sevinmiş gibi, küstah bir bakışla tepeden tırnağa süzdü beni. "Monsinyorun sizin için kahvesini yarım bırakacağını mı sanıyorsunuz?" dedi. Ondan daha yüksek sesle bağırdım ben de: "Şunu bilesiniz ki, sizin monsinyorunuzun kahvesinin içine tükürürüm ben! Pasaportuma hemen şimdi vize vermezseniz kendim çıkarım yanına!" Papazcık dehşet içinde geriye çekilerek "Nasıl!" diye haykırdı. "Hem de yanında kardinal varken ha!" Kapıya koştu, kollarını iki yana açarak kesti yolumu. Yüzünden, beni bırakmaktansa ölmeye razı olduğu belliydi. O zaman "*que je suis hérétique et barbare*",[4] piskopostu, kardinaldi, monsinyordu umursamadığımı söyledim. Anlayacağınız, öyle kolay kolay gerilemeyeceğimi belli ettim. Papaz sınırsız bir öfkeyle baktı gözlerimin içine, pasaportumu çekip aldı elimden, yukarı çıkardı. Bir dakika sonra vize edilmişti. Buyrun bakın isterseniz.

Pasaportumu çıkarıp gösterdim. General:

– Ama doğrusu, siz bunu... diye başlamıştı.

Fransız gülümseyerek kesti sözünü:

– Kendinizi tanrıtanımaz, barbar olarak tanıtmanız kurtarmış sizi. *Cela n'était pas si bête*.[5]

– Bizim Ruslar öyle mi ya? Burada oturuyor, her türlü hakarete katlanıyorlar. Seslerini çıkarmaya cesaretleri yok. Rus olduklarını bile inkâra hazırlar! Papazla aramda geçen kavgayı önüme gelene anlattıktan sonra, Paris'te kaldığım otelde bana herkes daha bir dikkatli davranmaya başlamıştı. Tabldottaki can düşmanım şişko Leh ikinci plana itilmişti. İki yıl önce bir adamla tanıştığımı, bu adama, daha on yaşında bir çocukken, bin sekiz yüz on iki yılında, bir Fransız

4 (Fr.) Tanrıtanımaz ve barbar olduğumu.

5 (Fr.) Bu hiç de o kadar aptalca değilmiş.

lejyonerinin sırf tüfeğini boşaltmak için ateş ettiğini anlattığımda Fransızlar bile ürperdiler.

Fransız:

– Olamaz böyle bir şey, dedi, bir Fransız askeri çocuğa ateş etmez!

– Ama oldu, diye karşılık verdim. Saygıdeğer bir emekli yüzbaşıydı bunu bana anlatan. Yanağındaki kurşun izini de gördüm.

Fransız heyecanlı heyecanlı konuşmaya başlamıştı. General de onu savunuyordu. Kendisine, bin sekiz yüz yılında Fransızların eline tutsak düşen General Perovski'nin anılarından hiç değilse birkaç satır okumasını salık verdim. Bu konuyu kapatmak için Marya Filippovna karıştı söze. General bana pek kızmıştı. Çünkü Fransız'la bağıra bağıra konuşmaya başlamıştık. Ama Fransız'la takışmam Bay Astley'in hoşuna gitmişti galiba. Masadan kalktığımızda, onunla birer kadeh şarap içmeye buyur etti beni. Her zamanki gibi, hava kardıktan sonra on beş dakika konuşma fırsatı buldum Polina Aleksandrovna'yla. Hep birlikte dolaşmaya çıkmıştık. Garın yanındaki parktaydık. Polina havuzun kenarındaki kanepede oturuyordu. Nadya'yı bırakmıştı, biraz ötede çocuklarla oynuyordu. Ben de Mişa'yı yollamıştım. Böylece baş başa kalmıştık.

Önce şundan bundan konuşmaya başladık. Sonra çıkarıp yedi yüz gulden verdim Polina'ya. Çok sinirlendi. Paris'ten ona en azından iki bin, belki de daha fazla gulden getireceğimi düşünüyordu. Pırlantalarını rehine vermiştim orada.

– Ne pahasına olursa olsun, para bulmalıyım, dedi, yoksa mahvolurum.

Ben yokken neler olup bittiğini sordum.

– Petersburg'dan iki haber geldi, o kadar: Önce, büyükannenin çok hasta olduğu, iki gün sonra da ölmek üzere olduğu haberi.